

JOSEF KOŠŤÁL

Kulak, kterému se podaří získat důvěru družstevníků a dostane se na důležitou funkci v JZD, se snaží všemi prostředky ochromit práci družstva. Ale sleduje přitom i svůj osobní prospěch, snaží se co nejvíce vydělat pro sebe, na úkor ostatních členů JZD. Dosahuje toho jednak takovými „radami“, na kterých družstvo ztrácí a kulak získává, jednak krádežemi. Mnohde je taková činnost kulaků velmi rafinovaná a dá se těžko prohlédnout.

Když vyšel zákon o jednotných zemědělských družstvech, rozhodli se členové elektrárenského družstva v Olešku na roudnickém okrese, že také u nich si založí JZD. Svolali členskou schůzi všech příslušníků družstva, dohodou se a za krátko bylo z elektrárenského družstva JZD a všichni členové do něho přešli. Nikdo nevystoupil. Nevystoupili ani kulaci. A ostatní rolníci si neuvědomili dosah této skutečnosti a mezi sebe je přijali. A tak se dostal do jednotného zemědělského družstva v Olešku i Josef Košťál. Tentýž Josef Košťál, který dovedl nyní stejně dobře hrát roli dobrého souseda a „strejce“, jako vládce a všemocného pána vesnice, jehož moc sahala ještě daleko za její hranice.

Za první republiky byl Košťál, jako největší sedlák ve vsi, samozřejmě členem agrární strany, agrofascistické organizace t. zv. „selské jízdy“, a několik let byl také starostou obce Oleško. S těmito funkcemi se ovšem pan statkář nespokojil. Touha po moci a po dalších placených sinekurách ho hnala vpřed. A tak se stal i předsedou hospodářského družstva a současně předsedou bohušovické mlékárny.

Josef Košťál býval znamenitým specialistou v živočišné výrobě. Jako předseda hospodářského družstva věděl vždycky už napřed, kdy přijde konjunktura určitých zemědělských výrobků, kdy stoupnou ceny setat, podle toho nechal připouštět samice a tak měl peněz stále dostatek.

Velké příjmy měl i za mléko a spekulční produkty. Tak mohl kupovat na vagony pokrutiny a ostatní krmiva pro dobytek. Příbuzní, které měl zaměstnané v cukrovaru, mu lacino opatrovali celé vagóny řepných řízků. To se to kulaku Košťálovi hospodařilo, vyrábělo, spekulovalo, vydělávalo. Takové podmínky měl málokdo.

A zatím drobní rolníci dřeli bídu, vytloukali klín klínem, středňáci počítali, jak zaplatí daně a potom vyjdou s tím ostatním tak, aby na ně exekutor aspoň zatím nemohl. A deputátníci u Košťála se lopotili za pár korun a za talíř všelijaké polívky.

(KETTNER, P.: *Nepřátelé vesnice bez masky*, Praha: Státní zemědělské nakladatelství 1953, s. 42.)

MOŽNÉ OTÁZKY:

Jak je v tomto ideologickém textu prezentován „kulak“, s jakými hodnotami a postoji je spojován?

Konfrontujte tento propagandistický obraz se skutečným příběhem Josefa Košťála (Akce K („kulaci“)) a popište jednotlivá zkresení. Zamyslete se nad jejich funkcí.

Pokuste se popsat základní mechanismy a prvky ideologického jazyka.

JOSEF KOŠŤÁL

V roce 1936 zemřel v Olešku obecní strážník. Jeho družka žádala obec o poskytnutí podpory, protože zůstala zcela bez prostředků. Košťál v obecní radě prosadil zamítnutí podpory. „Nemá přece na žádné peníze právo“ vykládal tehdy. „Nejsme jako domovská obec a co se budeme starat o nějaké hladové krky – to by toho bylo –.“ Ano. Chudý člověk neměl nikde domovskou obec, která by mu pomohla v nejtěžší bídě, protože vládli kapitalisté, vydřiduši – Košťálové. Zato starosta Košťál měl domovskou obec, z níž dovedl brát, co jenom šlo. Uměl velmi dobře využít kdejakou subvenci a zajišťoval si přes svůj starostenský úřad nejvýnosnější obchody. Převrat v osmatřicátém roce panu Košťálovi nijak nevadil a neublížil. Byl republikán – a jejich strana přece vždycky hrdě hlásala tu nejužší spolupráci s velkoněmeckou říší. A neprodělal na tom. Za okupace chodili ke Košťálovům pracovat čeští političtí vězňové z Terezína, které k nim vodil gestapák. Košťál měl plnou důvěru u německých úřadů. Jaká obdoba celé politiky agrární velkoburžoasie! Co dělal Beran s Hitlerem ve velkém to uskutečňoval kulak Košťál s okresním oberlandratem v malém. A zatím co poctiví lidé přinášeli oběti a umírali v nedalekém koncentráku, kulak Košťál dostával vězně, aby bohatl dál i z jejich práce.

V roce 1941 se domáhal jeho deputátník Josef Proft mladší zákonitě dovolené. Košťál mu nárok na ní upřel. Proft se obrátil o rozhodnutí k soudu. Statkář podplatil a vyhrál. Deputátník dovolenou nedostal a dal výpověď. Obratem dostal také výpověď z bytu. Tak jednal s lidmi kulak, který kolaboroval s Němci, co mu síly stačily. A zatím čeští lidé – vlastenci, umírali v Terezíně proto, že nehradili.

(KETTNER, P.: *Nepřátelé vesnice bez masky*, Praha: Státní zemědělské nakladatelství 1953, s. 43-44.)

MOŽNÉ OTÁZKY:

Proč se v textu Košťálovo jméno objevuje i v plurálu „Košťálové“? Jakou má toto zmnožení funkci?

Osvětlete vztah mezi Beranem a Hitlerem na jedné straně a Košťálem a okresním oberlandrátem na straně druhé. Jaký smysl má tato paralela?

Jakou funkci v textu plní odkazy na válku, koncentrační tábory a německou okupaci? Proč jsou zmiňovány v kontextu kolektivizace venkova?

JOSEF KOŠŤÁL

A kdo zachránil kulaka Košťála před trestem po válce? Strana, která převzala agrárníckou tradici a která měla jeho plnou důvěru. Košťál se stal zakladatelem místní organizace bývalé národně socialistické strany v Olešku a jejím předsedou. Dovedl získávat slabé a nezkušené. Na předvolební schůzi paní Košťálová napekla buchtu. „Jen se najezte, bratři,“ říkal Košťál, platil, a v duchu počítal, na kolik mu vyjde jeden hlas. Po volbách se stal členem MNV. Hájil v něm své zájmy, které se plně kryly se zájmy jeho strany. A lichocením, radou, půjčkami i hoštěním, starými agrárníckými způsoby politikařil dál. Co se dalo očekávat od Košťála v lidové správě? Stavěl se proti všemu, za co drobní lidé bojovali. Proti šesti zemědělským zákonům, proti krajskému zřízení, proti ochraně funkcionářů MNV jako veřejných činitelů. Na co potřebuje nějaký dělník, chalupník nebo železničář, aby byl chráněn zákonem? To není jako v době, kdy byl statkář Košťál starostou. Tenkrát ovšem bylo třeba, aby mohl za každou maličkost stíhat člověka za urážku vrchnostenské osoby.

Při rozpisech prosazoval Košťál pro sebe a pro velké sedláky nižší dodávky na úkor „culíkářů“, jak rád říkával drobným zemědělcům. Byl proti zavedení obecního hospodaření podle státního finančního plánu. „Lepší je jít na vlastní pěst“, říkal. „Kdo má, ten na tom bude dobře a ti ostatní ať utřou hubu. Co nám na kom může záležet?“

Jak v obecní politice, tak v soukromém jednání, byl tohle stále jediný názor, který Košťál nikdy nezměnil.

(KETTNER, P.: *Nepřátelé vesnice bez masky*, Praha: Státní zemědělské nakladatelství 1953, s. 44.)

MOŽNÉ OTÁZKY:

Jakým způsobem byly nastaveny povinné dodávky pro jednotlivé kategorie zemědělců?

Jak text prezentuje fenomén pluralitních voleb a politické angažmá sedláků na vesnici?

Jak komunistická moc ospravedlňuje tvrdé represe vůči sedlákům? Připadá vám argumentace propagandy přesvědčivá a proč?

Co se v padesátých letech dělo na českém venkově? Pokuste se srovnat ideologický obraz s historickou skutečností - můžete si vypomoci autentickým příběhem Josefa Košťála (Akce K („kulaci“)).

„VESNIČTÍ BOHÁČI“ SABOTUJÍ JZD

Komunistická strana Československa v čele s K. Gottwaldem začala postupně po únoru 1948 uměle vytvářet nelichotivý obraz „vnitřního nepřítele vesnice“. Vrstva sedláků i dalších osob provozujících kromě zemědělské činnosti ještě nějakou živnost (hostinec, řeznictví, obchod apod.) byla označena za hlavní překážku budoucí „socializace“ venkova. Ještě předtím, než KSČ spustila propagandistickou ofenzivu adresovanou „zaostávajícímu“ venkovu, bylo potřeba protivníka pojmenovat. Zvolený pojem „vesnický boháč“ dokonale vystihoval zadaná kritéria a vhodně doplňoval ruský ekvivalent „kulak“. Pejorativní náboj slovního spojení „vesnický boháč“ dokázal podnítit závist a nenávist vůči větším a zámožnějším hospodářům mezi nemajetnými vrstvami obyvatelstva. Nebylo místa, prostoru ani dne, kde by toto sousloví neuplatnilo svoji ideologickou funkci; ať už vyhlíželo z propagačních nástěnek, úředních desek MNV, novinových sloupků, statí, ideologických brožur, politických projevů, směrnic, hlášení, soudních rozsudků apod. Uveřejňované materiály představovaly „venkovské boháče“ v nejhorším možném světle jako „vykořisťovatele“ středních a drobných rolníků s nacistickou minulostí.

Komunistická propaganda neustále zdůrazňovala, že „vesnický boháč“ činí vše se záměrem poškodit socialistický způsob hospodaření, ať už formou neplnění povinných dodávek, veřejnými výroky proti státu a JZD či prováděním různých podob sabotáží uvnitř nebo mimo JZD. Úkolem rolníků a funkcionářů JZD mělo být rozpoznání „vesnického boháče“, který svým jednáním záměrně brzdí vznik a rozvoj kolektivních hospodářství především ve svůj vlastní prospěch. Neúspěchy jednotlivých JZD byly podle dobové rétoriky dávány za vinu domnělým sabotážníkům, přičemž jedině odhalením jejich „pravé tváře“ se mohli rolníci posunout vpřed a zajistit si lepší budoucnost pro sebe i své děti. Utvrzením, prozřením v jejich úsudku jim měla být štvavá rétorika namířená proti jejich „kulacky“ ocejchovaným sousedům, která je vinila i z nedostatku masa a dalších základních potravin na trhu. Rozpoutaný „hon na lidi“ zbavil leckteré vesničany zábran a vyvolal na vsi atmosféru strachu a nenávisti.

KETTNER, P.: *Nepřátelé vesnice bez masky*. Státní zemědělské nakladatelství, Praha 1953.**PETR KETTNER (1921–2003)**

Ve svém mládí v 50. letech se pražský rodák Petr Kettner kromě toho, že byl dlouholetým redaktorem deníku *Práce a Zemědělských novin*, stal i autorem několika ideologicky podbarvených brožur a publikací s kolektivizační tematikou. Od začátku 60. let působil jako nezávislý novinář a psal pro široké spektrum periodik (*Kulturní tvorba, Květy, Literární listy* apod.). Kromě toho se věnoval literatuře faktu, sci-fi a tvorbě pro děti. Vydal knihy jako například *Tři kontra gestapo, Drama v Perlovém zálivu, Příběhy z Větrné hory, Dobrodružství v čtvrtohorách*. Na sklonku života překládal světové autory, například Arthura Haileya a Davida Morrella.

NEPŘÁTELE VESNICE BEZ MASKY

Tato publikace měla napomoci rolníkům, respektive funkcionářům JZD při odhalení „kulaka“ uvnitř Jednotného zemědělského družstva. Na několika podrobně vylíčených případech sedláků a bývalých národních správců se měli rolníci seznámit s nejčastějšími skrytými formami „kulackých“ sabotáží uvnitř JZD. Jednalo se vlastně o jakýsi návod, jak odhalit praktiky domnělých „vesnických boháčů“ v jednotlivých JZD a jak se s nimi po vzoru JZD uvedených v brožuře vypořádat.

SLOVNÍČEK

Deputátník – osoba pracující u sedláka za deputát (odměnu v naturáliích) a minimální mzdu v pozici děvečky, kočího, krmiče apod. Odměnu v naturáliích představovalo kromě stravy a zajištění ubytování určité množství obilí (respektive mouky) a dalších zemědělských produktů.

Sinekura – snadné a výnosné zaměstnání bez velkých povinností.

„Středňáci“ (střední rolníci) – kategorie rolníků, jejichž větší část tvořili hospodáři vlastníci od 10 do 20 ha půdy. Charakteristickým rysem středních rolníků byla snaha o hospodářskou soběstačnost, která se projevovala mimo jiné zřizováním přidružených živností (pohostinství, obchod apod.). Do značné míry užívali cizí námezdní práce a část své produkce již museli být schopni efektivně prodat na volném trhu.